

BƏXŞEYİŞ ƏSGƏROV

Bakı Dövlət Universiteti Hüquq fakültəsi

*Kriminalistika və məhkəmə ekspertizası kafedrasının dosenti, Hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
b.askerov63@mail.ru, Azərbaycan*

KONSTITUSİYA HÜQUQ AZADLIQLARIN MƏHDUDLAŞDIRILMASI İLƏ MÜŞAYİT OLUNAN ƏMƏLİYYAT-AXTARIŞ TƏDBİRLƏRİNİN NƏTİCƏLƏRİNDƏN SÜBUTETMƏDƏ İSTİFADƏ OLUNMASININ PROBLEMLƏRİNƏ DAİR

Açar sözlər: əməliyyat-axtarış tədbirləri, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti, konstitusiya hüquq və azadlıqlarını məhdudlaşdıran əməliyyat-axtarış tədbirləri, məhkəmə nəzarəti, cinayət prosesi.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti (ƏAF) materiallarında əks etdirilmiş kriminalistik əhəmiyyət kəsb edən məlumatları toplamaq, təhlil etmək, sistemləşdirmək və istifadə etmək bu sahədə peşə vərdişlərinə malik olan şəxslər tərəfindən həyata keçirilir və əməliyyat-axtarış sənədləri vasitəsilə rəsmiləşdirilir. Kriminalistik əhəmiyyət kəsb edən informasiyanın peşəkar subyektlər tərəfindən toplanması onun aidiyyəti baxımından mötəbərliyini artırsa da, əməliyyat-axtarış materialları üçün digər sübut mənbələri qarşısında hər hansı üstünlük əldə etməsi üçün əsas yaratmamalıdır. Əksinə, həmin materialların cinayət prosesinə daxil edilməsi üçün xüsusi prosedurun nəzərdə tutulması vacibdir. V.İ. Zajitskinin fikrincə, “əməliyyat-axtarış yolu ilə əldə edilmiş faktiki məlumatlar o halda prosessual sübutların məzmununa çevrilə bilər ki, cinayət-prosessual qanunun tələblərinə ciddi riayət olunsun” [7, s.104]. Digər müəlliflər də analoji mövqedən çıxış edirlər [5, s.67]; [12, s.3]. Hesab edirik ki, belə ciddi yanaşma həm də ona görə vacibdir ki, ƏAF subyektlərinin qeyri-peşəkarlığı bəzən kriminalistik əhəmiyyətli informasiyanın tələb olunan formada rəsmiləşdirilməməsinə səbəb olur ki, bu da sonradan həmin materialların əsasında prosessual sübutların formalaşdırılmasına mane ola bilər, yaxud formalaşdırılmış sübutların mötəbərliyinə şübhə yaradır.

Təcrübəyə müraciət edək:

Narkotik vasitələrin qaçalmalçılığı və qanunsuz dövriyyəsi ilə məşğul olan qrupun cinayətəkar əməlləri əməliyyat-axtarış orqanları tə-

rəfindən həyata keçirilmiş uyğun tədbirlər (telefon danışqlarına qulaq asma və insanların güdülməsi) nəticəsində aşkar edilmişdir. Qrupun üzvlərindən biri cinayət başında yaxalanarkən onun üzərindən içərisində narkotik vasitə və psixotrop maddə olan (300 qr heroin, 200 qr metamfetamin) iki bağlama aşkar edilmişdir. Əməliyyat materiallarında qeyd olunur ki, həmin bağlamaları təqsirləndirilən şəxs corablarının altında, yəni ayaqqabının içərisində gömürük sərhədindən keçirmişdir. Əməliyyat-axtarış tədbirində iştirak etmiş hal şahidlərinin(!) ifadələrində (bilavasitə onların dilindən) isə göstərilir ki, “təqsirləndirilən şəxsin üzərindən 300 qr heroin və 200 qr metamfetamin aşkar edilib götürülmüşdür”.

Təbii ki, göstərilən miqdarda bağlamaların ayaqqabının içərisində keçirilməsi (belə vəziyyətdə ayaqqabıları geymək və normal yerimək qeyri-mümkün olduğundan) və bu sahədə zəruri biliklərə malik olmayan hal şahidlərinin bir baxışla narkotik vasitələrin *miqdarını və növünü* müəyyənləşdirməsi ciddi şübhələrə əsas yaradır.

Baxmayaraq ki, telefon danışqlarının məzmunu, məhkəmə-fonoskopik ekspertizanın rəyi, cinayətin digər iştirakçılarının etirafedici ifadələri üzərində narkotik vasitə ilə tutulmuş şəxsin cinayətlə əlaqəsini birbaşa təsdiq edir, lakin onun müdafiəçisi yuxarıda göstərilən şübhəli məqamları əsas gətirərək birinci instansiya məhkəməsinə hökmündən şikayət verərək həmin şəxsə bəraət verilməsini istəmişdir [4].

Misaldan göründüyü kimi, bəzən ƏAF-ın nəticələri aidiyyət tələbinə cavab versə də, əmə-

liyyat-axtarış qanunvericiliyinin tələbləri pozulduğuna görə həmin məlumatlardan prosesual sübut etmədə istifadə ilə bağlı ciddi problemlər yarana bilər. Təsadüfi deyildir ki, bu məsələ ilə bağlı müzakirələr bu gün də davam etməkdədir.

Əməliyyat-axtarış qanunvericiliyinin pozulması ilə müşayiət olunaraq əldə olunmuş ƏAF nəticələrindən istifadənin mümkünlüyü ilə bağlı ilk iddialar 1997-ci ilə təsadüf edir. "Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında" Rusiya Federasiyasının Federal qanununun kommentariyasında qeyd olunurdu ki, adı çəkilən qanunun pozulması faktı ƏAF nəticələrinin ləğvinə səbəb olmamalıdır. Kommentariya müəlliflərinin fikrincə, bu cür qanun pozuntuları cinayət-prosesual qanunvericilikdən kənara çıxır, sübutların formalaşdırılması proseduruna aid edilə bilməz [10, s.120]. Bu fikir alimlər tərəfindən ciddi tənqiddə məruz qalsa da, hələ də dövrüydən tam çıxmamışdır. Belə ki, O.A.Vagin hesab edir ki, "Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında" Federal qanunun tələblərini pozmaqla əldə olunmuş nəticələr köməkçi vasitələr qismində ƏAT-ın, istintaq hərəkətlərinin hazırlanmasında və aparılmasında istifadə oluna bilər. Çünki həmin nəticələr sübut sayılmır, deməli, sübutların mümkünlüyü haqqında müddəanın pozulmasından danışmaq lüzumsuzdur [11, s.563]. O.A. Vagin mövqeyi nisbətən yumşaq olsa da (o, belə nəticələrin sübut etmədə bilavasitə istifadəsindən danışmır), hər bir halda istintaq hərəkətlərinin həyata keçiril-məsində onlardan istifadənin mümkünlüyündən danışılır. İstintaq hərəkətləri isə, bildiyimiz kimi, sübutların toplanılmasına yönəlir. Üstəlik, onu da qeyd etmək lazımdır ki, müəllif öz mövqeyində israrlıdır. Onun həmmüəllifliyi ilə yazılmış başqa bir əsərdə də analoji fikir öz əksini tapmışdır. O, yuxarıda göstərilən arqumentlərini daha da inkişaf etdirərək yazır ki, əməliyyat-axtarış qanunvericiliyinin pozulması istintaq hərəkətlərinin aparılması ilə birbaşa əlaqəli deyildir. Ona görə də belə pozuntular istintaq hərəkətlərinin məzmununa, onların vasitəsilə əldə olunmuş faktiki məlumatların xarakterinə təsir etmir [6, s.108-109]. "... ƏAF üçün qanunçuluq prinsipinin əhəmiyyətinə kölgə salmadan və əməliyyat-axtarış qanunvericiliyi normalarını pozmağa çağırmadan qeyd etmək zəruridir ki, "Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında" Federal qanu-

nun müddəaları cinayət-prosesual hüquq normalarını tənziqləmir, deməli, Cinayət-Prosesual Məcəllənin (CPM) normaları ilə toplanması qaydaları və üsulları nəzərdə tutulmuş sübutların mümkünlüyünü müəyyənləşdirə bilməz. Mümkünlük tələbi yalnız sənədlərdə əks olunmuş və ya maddi sübut şəklində təqdim edilmiş ƏAF nəticələrinə münasibətdə irəli sürülə bilər. ƏAF-ın digər nəticələrinə gəldikdə isə onlar yalnız faktlar haqqında məlumat olub, istintaq hərəkətləri nəticəsində alınmış faktiki məlumatların məzmununu dəyişmir. Bizə belə gəlir ki, ƏAF nəticələri CPM çərçivəsində əldə olunan sübutların mötəbərliyinə, mümkünlüyünə, deməli, həm də aidiyyətinə təsir etmir" [13, s.9].

Göründüyü kimi, ƏAF qanunvericiliyinin pozulması ilə müşayiət olunan ƏAF nəticələrindən istifadənin mümkünlüyü heç də tamamilə gündəlikdən çıxmamışdır. Odur ki, məsələyə münasibət bildirməyi zəruri hesab edirik.

M.H. Mustafayev haqlı olaraq qeyd edir ki, humanitar elmlərdə mövcud olan, sovet dövründən miras qalmış elmi metodologiya yoxsulluğu bütün elm sahələrində meydana gələn ciddi problemlərin köklü həllinə imkan vermir. Fikrimizcə, qeyd olunan problemə sistemli yanaşmadan onun düzgün həlli mümkün deyildir. Lakin bu zaman sistemli yanaşma metodu maddi-səbəbli determinasiya prinsipinə deyil, ruhi-səbəbli determinasiya prinsipinə əsaslanmalıdır. Əks halda, müəllifin qeyd etdiyi kimi, tədqiqat obyektini olan sistemi formalaşdıran elementlərin dairəsini, onlar arasındakı əlaqənin xarakterini dəqiq müəyyənləşdirmək qeyri-mümkün olur [13, s.10].

Göstərilən prinsipə əsaslanaraq, onda əməliyyat-axtarış və cinayət-prosesual fəaliyyəti bir-biri ilə funksional qarşılıqlı əlaqədə olan elementlər kimi qəbul etmək olar. Və tərəddüd etmədən hər iki fəaliyyəti cinayət mühakimə icraatı sisteminin elementləri kimi qiymətləndirmək mümkündür. Ən azından ƏAF qarşısında duran məqsəd və vəzifələr belə qənaətə gəlməyə əsas verir.

Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, ƏAF-ın məqsədi qanunverici tərəfindən düzgün formulə edilməmişdir. Əslində, həmin fəaliyyətin məqsədi cinayət mühakimə icraatı çərçivəsində həyata keçirilən prosesual-dərketmə fəaliyyətini

kriminalistik əhəmiyyət kəsb edən informasiya ilə təmin etməkdən ibarətdir. Ona görə də əməliyyat informasiyasının cinayət-prosessual sübut etmədə istifadəsinin mümkünlüyünün qiymətləndirilməsi ayrı-ayrılıqda əməliyyat-axtarış və cinayət-prosessual qanunvericiliyi müstəvisində, yaxud lokal vəzifələrin həlli baxımından həyata keçirilə bilməz. Çünki bu zaman qeyri-adekvat nəticələrə gəlmək qaçılmaz olur. Məsələn, əməliyyat-axtarış informasiyası bu sahədə qanunvericiliyin pozulması ilə əldə olunduqda, ancaq həmin informasiyanın mötəbərliyi heç bir şübhə doğurmadiqda ondan birmənalı şəkildə imtina etmək nə dərəcədə düzgündür? Axı qanunun pozulması informasiyanın məzmunu (aidiyyəti) ilə bağlı olmayıb, onun forması (aşkar və qeyd edilməsi) ilə bağlı olur. Prosesual sübut etmə subyektləri isə obyektiv olaraq aidiyyət tələbinə cavab verən əməliyyat informasiyasının mümkünlüyünü təmin etmiş olur. Bundan başqa, mötəbərliyi şübhə doğurmayan informasiyadan sübut etmə prosesində istifadədən imtina edilməsi cinayətdən zərər çəkmiş şəxslərin mənafeələrinin təmin edilməsinə birbaşa mənfə təsir edir. Mahiyyət etibarilə əməliyyat informasiyasını toplayan subyektin səhlənkarlığı və ya qeyri-peşəkarlığı üzündən cinayət prosesi prinsiplərinin (ədalət, qanunçuluq və s.) realizəsi qeyri-mümkün olur. Əgər məhdud müstəvidə deyil, sistemli şəkildə yanaşsaq, mötəbərliyi şübhə doğurmayan əməliyyat məlumatlarını toplayarkən əməliyyat-axtarış qanunvericiliyinin tələblərini pozmuş şəxslərin adekvat şəkildə cəzalandırılması, obyektivliyi şübhə doğurmayan əməliyyat materialları əsasında CPM-in tələblərinə uyğun olaraq sübutların formalaşdırılması və istifadəsi daha düzgün və ədalətli olardı. Çünki S.İ.Zaxartsev, Y.Y.İqnaşenkov və başqalarının ciddi-cəhdlə müdafiə etdikləri “qanunçuluq” prinsipinin tənənəsi digər şəxslərin qanuni mənafeələrinin pozulması, müdafiəsiz qalması hesabına təmin edilməməlidir [8, s.293-295].

Bundan başqa, təcrübi fəaliyyətdə ƏAF qanunvericiliyinin pozulması yolu ilə əldə olunmuş səhih əməliyyat məlumatları onsuz da istifadəsiz qalmır. Həmin məlumatlar digər əməliyyat-axtarış tədbirlərinin, istintaq hərəkətlərinin hazırlanmasında, həyata keçirilməsində, bəzən isə birbaşa sübut etmə prosesində istifadə

olunur. Bu vəziyyət həm də birbaşa CPM-in 125.2.7-ci maddə-sindən qaynaqlanır. Həmin maddənin məzmununa görə: “İstintaq və ya digər prosesual hərəkətlərin icraatı qaydaları ko-bud pozuntularla aparıldıqda onların vasitəsilə əldə olunmuş sübutlar mümkünsüz sayılır. Əgər “prosesual sübutların toplanması” zamanı ko-bud olmayan qanun pozuntuları mümkün hesab olunursa, nədən əməliyyat məlumatlarının toplanmasına münasibətdə belə istisnalar yolverilməz sayılsın?”

Şübhəsiz ki, qeyd olunanlar qanunvericilikdə və təcrübədə de-facto mövcud olan vəziyyətin bəyənilməsi və qəbul edilən olması kimi qiymətləndirilə bilməz. Biz, sadəcə olaraq, mövcud vəziyyəti obyektiv xarakterizə etməyə çalışdıq.

Təbii ki, hüquqi fəaliyyətin bir növü kimi ƏAF və cinayət-prosessual fəaliyyəti tənzimləyən qanunların hüququn fundamental prinsiplərinə əsaslanması (hüquqi olması) və təcrübi fəaliyyət zamanı qanunçuluğa ən yüksək səviyyədə riayət olunması da çox arzu olunan bir vəziyyətdir. Ancaq belə bir vəziyyət hələlik yalnız arzu olaraq qalır. İstər qanunvericilik, istərsə də onun realizə vəziyyəti ideal olmaqdan çox uzaqdır. Bu halda əməliyyat-axtarış qanunvericiliyinin pozulması ilə müşayiət olunan əməliyyat informasiyasının maneəsiz olaraq cinayət mühakimə icraatına daxil edilməsi belə halların vüsət alması üçün münbit zəmin yarada bilər. Bununla yanaşı, hesab edirik ki, hüquqi sistemin bütün elementləri (verilmiş halda əməliyyat-axtarış və cinayət-prosessual fəaliyyət) hüququn bütün fundamental prinsiplərinin eyni səviyyədə realizəsinə xidmət etməlidir. Bir prinsipin realizəsi digər prinsipin pozulması hesabına təmin edilməməlidir. Cinayətin açılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edə bilən mötəbər əməliyyat informasiyasının birmənalı şəkildə dövriyyədən çıxarılması onun açılması perspektivini sual altına alırsa (mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizədə belə hallar çox ola bilər), bu birbaşa ədalət və humanizm prinsiplərinin pozulması demək olacaqdır.

Odur ki, belə əməliyyat informasiyasının taleyinin ƏAF və cinayət təqibinə nəzarəti həyata keçirən məhkəmə instansiyası tərəfindən həll edilməsi daha məqsədemüvafiq və ədalətli olardı. Şübhəsiz ki, məsələnin bu cür həlli məh-

kəmə hakimiyyətinin tam müstəqilliyi şəraitində müsbət səmərə verə bilər. Lakin mümkün-lüyü pozulmuş əməliyyat məlumatlarından hər hansı şəkildə istifadə olunması, yaxud istifadə-siz saxlanması, məhv edilməsi qanun pozuntusuna yol vermiş ƏAF subyektinin məsuliyyət məsələsini istisna etməməlidir. Həmin məlumatlar ən ağır və mürəkkəb cinayətlərin açılmasını təmin etsə belə, qanunu pozmuş subyekt ən ciddi şəkildə məsuliyyətə cəlb olunmalıdır.

Fikrimizcə, əməliyyat informasiya təminatının cinayətlərin açılmasında mühüm rola malik olması, onların əldə olunması zamanı əməliyyat qanunvericiliyinin pozulması hallarının geniş yayılması ƏAF materiallarının cinayət təqibi orqanlarına təqdim edilməsi proseduru tənzimləyən normativ aktın qəbul edilməsinə ciddi zərurət yaratmışdır.

Problemin ciddiliyinə dəlalət edən digər mühüm fakt Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun məsələ ilə bağlı qərar qəbul etməsidir. Odur ki, məsələnin ciddiliyini nəzərə alıb, həmin qərarın üzərində bir az ətraflı dayanmaq istərdik.

Qəbələ rayon məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumuna müraciət edərək keçirilmiş əməliyyat-axtarış tədbirləri (ƏAT) nəticəsində əldə edilən materiallara münasibətdə məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəmənin səlahiyyətlərini müəyyən-ləşdirmək məqsədilə AR CPM-in 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edil-mə-sini xahiş etmişdir.

Müraciət edənin fikrincə, “ƏAF prosesində əldə edilmiş materialların sübut kimi qəbul və istifadə edilməsinə yalnız materialların qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq təqdim edilməsi və yoxlanması şərti ilə yol verilir (AR CPM-in 137-ci maddəsi). Bu isə AR CPM-in 445.2-ci maddəsinə əsasən əməliyyat-axtarış tədbirlərinin aparılması barədə qərarın məhkəməyə sadəcə məlumatlandırmaq üçün təqdim edilməsini deyil, həm də məhkəmənin həmin tədbirlər nəticəsində əldə edilmiş materiallar üzrə müvafiq tədbirin keçirilməsinin qanuniliyini yoxlamaq səlahiyyətini nəzərdə tutur. Əməliyyat-axtarış materiallarının təqdim edilməsi və yoxlanması qaydaları isə cinayət-prosessual qanunvericiliyində müəyyən edilməmişdir”.

Göründüyü kimi, haqqında bəhs edilən problem peşəkar hüquq düşüncəsində də özünə yer tapmışdır. Müraciətdən birmənalı şəkildə yəqin etmək olar ki, əməliyyat-axtarış materialları sübut kimi qiymətləndirilir. Problem yalnız həmin sübutun cinayət prosesi orqanlarına təqdim edilməsi və yoxlanması qaydalarının uyğun qanunvericilik aktlarında əks olunmamasında görülür.

Müraciəti zəruri edən digər fakt AR CPM-in 445.2-ci maddəsinin qüsurlu formulə edilməsi ilə bağlıdır. Belə ki, AR CPM-in 445.2-ci maddəsinin tələblərinə görə “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanunun 10-cu maddəsinin IV hissəsində nəzərdə tutulmuş hallarda CPM-in 445.1-ci maddəsində göstərilən əməliyyat-axtarış tədbirləri məhkəmənin qərarı olmadan, ƏAF-ı həyata keçirən orqanın səlahiyyətli şəxsinin əsaslandırılmış qərarı ilə həyata keçirilə bilər. Bu halda ƏAF-ı həyata keçirən orqanın səlahiyyətli şəxsi müvafiq tədbir aparıldıqdan sonra 48 saat ərzində ƏAT-ın aparılması barədə əsaslandırılmış qərarı məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəməyə və ibtidai araşdırma prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora təqdim etməlidir.

Maddənin məzmununu hərfi təfsir etsək, onda məhkəməyə yalnız əsaslandırılmış qərarın təqdim edilməsi olduğu qənaəti yaranır. Belə çıxır ki, əməliyyat materialları məhkəmə nəzarətinin predmetinə daxil deyildir. Fikrimizcə, haqqında söhbət gedən maddəni teleoloji (yun. *telos (teleos)* məqsəd + *logos* təlim) təfsir metodundan istifadə etməklə genişləndirici şəkildə təfsir etmək zəruridir.

AR Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun qərarında da qeyd olunduğu kimi, bu sahədə məhkəmə nəzarətinin obyektini iki elementdən ibarətdir:

1) konstitusiyaya hüquq və azadlıqlarının qorunması; 2) həmin hüquq və azadlıqların qorunması ilə əlaqədar təhqiqat, istintaq və prokurorluq orqanları tərəfindən qəbul edilən qərarların qanuniliyi və əsaslılığı.

Təbii ki, belə nəzarətin həyata keçirilməsi üçün məhkəmənin səlahiyyətləri kifayət qədər geniş olmalıdır. Əgər əməliyyat materialları olmadan yalnız tədbirin aparılması barədə əsaslandırılmış qərar təqdim olunarsa, onda məhkəmə faktiki olaraq həmin tədbirin aparılması za-

manı qanunçuluğa hansı səviyyədə riayət olunmasını yoxlamaq imkanından məhrum olur. Bu zaman məhkəmə nəzarətindən yalnız formal olaraq danışmaq olar.

AR CPM və “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanunun uyğun normalarını genişləndirici şəkildə təfsir edən KM Plenumu hesab edir ki, hakim məhkəməyə qədərki mərhələdə məhkəmə nəzarətini həyata keçirən zaman aşağıdakı səlahiyyətlərə malik olmalıdır:

– ƏAT-ın həyata keçirilməsinə icazə vermək və tədbirin keçirilməsinə dair qaldırılan vəsatəti təmin etmək və ya etməmək;

– şəxsin konstitusiyaya hüquq və azadlıqlarının qanuni məhdudlaşdırılması haqqında qərarın qüvvədə olma müddətini uzatmaq;

– əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinin əsaslarına dair əlavə materialları tələb etmək;

– hüquq və azadlığı məhdudlaşdırılan şəxsi dinləmək və ehtiyac olduğu halda (əməliyyat-axtarış tədbirlərinin gizli və ya aşkar keçirilməsindən asılı olaraq) ərizəçini ona qarşı aparılan əməliyyat-axtarış tədbirlərinin səbəbləri haqqında məlumatlandırmaq;

– şəxsin konstitusiyaya hüquq və azadlıqlarının təminatı məqsədilə digər tədbirlər görmək.

Fikrimizcə, KM Plenumu barəsində ƏAT keçirilən şəxsin məlumatlandırılması məsələsində ifrata varmışdır. Aşkar və ya gizli keçirilməsindən asılı olmayaraq həmin proses başa çatanaqədər məhkəmənin müdaxilə edib, bu barədə şəxsi məlumatlandırması ƏAF-ın prinsipləri ilə uzlaşmır. Belə məlumatlandırma yalnız ƏAT həyata keçirildikdən sonra məhkəmə nəzarəti gedişində mümkün ola bilər (konkret şəraitdən asılı olaraq).

Yeri gəlmişkən, bu barədə AİHM-in olduqca önəmli mövqeyi mövcuddur.

Belə ki, “Roman Zaxarov Rusiyaya qarşı” işdə AİHM belə mövqeyə gəlir ki:

“... 233. Məxfi müşahidə tədbirlərinin yoxlanılması və onlar üzərində nəzarət üç mərhələdə baş verə bilər: müşahidə barədə qərar qəbul edilərkən, müşahidə həyata keçirilərkən və müşahidə başa çatdıqdan sonra. Birinci iki mərhələyə gəlincə, məxfi müşahidənin xarakteri və məntiqi bunu diqqət edir ki, təkcə müşahidənin özü deyil, həm də onun yoxlanılması şəxsin xəbəri olmadan həyata keçirilməlidir. Müvafiq olaraq, şəxsin münasib bildiyi səmərəli hüquqi

müdafiə vasitəsindən istifadə etmək, yaxud hər hansı yoxlama prosedurlarında bilavasitə iştirak etmək imkanının qarşısı qaçılmaz olaraq alındığına görə, müəyyən edilmiş prosedurların özlərində onun hüquqlarının qorunmasını təmin edən adekvat və ekvivalent təminatların yer alması önəmlidir. Bundan əlavə, nəzarət prosedurlarında 8-ci maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş zəruri həddin keçilməməsi üçün demokratik cəmiyyətin dəyərlərinə mümkün qədər vicdanla riayət edilməlidir. Bu və ya digər sahələrdə sui-istifadə halları asanlıqla baş verə bilərsə və bütövlükdə demokratik cəmiyyət üçün zərərli nəticələrə səbəb ola bilərsə, prinsipcə nəzarət səlahiyyətinin hakimə həvalə olunması daha yaxşı olar və bu zaman məhkəmə nəzarətinin müstəqil, qərəzsiz və düzgün qaydada həyata keçirilməsi üçün təminatlar mövcud olmalıdır (Klass və başqalarının işi üzrə qərar, 55 və 56-cı bəndlər [10]).

234. Üçüncü mərhələyə gəlincə, müşahidə başa çatdıqdan sonra şəxsin müşahidə tədbirləri barədə məlumatlandırılması məhkəmələrə müraciət etmə kimi hüquqi müdafiə vasitələrinin səmərəliliyi ilə və müvafiq olaraq, müşahidə səlahiyyətlərindən sui-istifadəyə qarşı səmərəli təminatların mövcudluğu ilə qırılmaz surətdə bağlıdır. Prinsipcə əgər müvafiq şəxs onun xəbəri olmadan görülmüş tədbirlər barədə sonradan məlumatlandırılmazsa və beləliklə, onların qanuniliyi məsələsinə etiraz etmək imkanı əldə etməzsə (bax: Klass və başqalarının işi üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 57-ci bənd; Veber və Saraviyanın işi üzrə qərar, 135-ci bənd), yaxud alternativ olaraq, kommunikasiyalarının izlənilməkdə olduğundan şübhələnen şəxs məhkəməyə müraciət edə bilməzsə və beləliklə də məhkəmələrin yurisdiksiyası izləmə subyektinin kommunikasiyalarının izlənilməsi barədə məlumatlandırılmasından asılı hala Salınarsa (bax: Kennedinin işi üzrə qərar, 167-ci bənd), onun məhkəməyə müraciət etmək imkanı çox cüzi olar” [3].

Ola bilsin ki, KM Plenumu AR CPM-in 447.7.3-cü maddəsindən çıxış etmişdir. **“İstintaq hərəkətinin məcburi aparılması, prosesual məcburiyyət tədbirinin tətbiq edilməsi və ya əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsi məsələlərinə dair müraciətlərə məhkəmə tərəfindən baxılma qaydası”**nı

müəyyənləşdirən bu maddənin göstərilən bəndində deyilir: “məhkəmə iclasında müraciətə əlaqədar qanuni mənafeyinə toxunulan şəxslər, habelə onların müdafiəçiləri və nümayəndələri iştirak etdikdə, onlara izahat vermək və etirazlarını bildirmək imkanı yaradılır”. Həmin maddənin 447.4-cü bəndində isə proses iştirakçılarının dairəsi aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir: “Əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsi məsələləri üzrə qapalı məhkəmə iclasında yalnız hakim, məhkəmə iclasının katiibi, vəsatət vermiş şəxs və əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirən prokuror iştirak edirlər”.

Maddənin göstərilən bəndlərinin sistemli şəkildə təhlilindən belə qənaətə gəlmək olur ki, barəsində ƏAT-ın keçirilməsi ilə bağlı qanuni mənafehlərinin pozulduğunu güman edən şəxs göstərilən müraciətə məhkəmə baxışında təsadüfən iştirak edə bilər. Yəni uyğun məhkəmə baxışı haqqında məlumat əldə etdikdə, yaxud özü qanun pozuntuları barədə məhkəməyə bilavasitə müraciət etdikdə onun iştirakına imkan yaradılır. Lakin bu cür şərh ƏAT-ın həyata keçirilməsi məsələləri üzrə məhkəmə baxışının qapalı keçirilməsi haqqında imperativ norma ilə uzlaşmır. Həm də CPM-in 447.4-cü maddəsi proses iştirakçılarının dairəsini qəti şəkildə müəyyənləşdirmişdir. Ona görə də CPM-in adı çəkilən maddələri arasındakı ziddiyyətlərin aradan qaldırılması zəruridir. Fikrimizcə, ziddiyyət 447.7.3-cü maddədə “... qanuni mənafehlərinə toxunulan şəxslər” ifadəsinin əvvəlinə “**istintaq hərəkətinin məcburi aparılması, prosesual məcburiyyət tədbirinin tətbiqi nəticəsində**” cümləsinin əlavə edilməsi yolu ilə aradan qaldırıla bilər. Deməli, CPM-in məhkəmə nəzarətinin həyata keçirilməsi zamanı əməliyyat qanunvericiliyinin pozulması ilə mənafehinə toxunulmuş şəxsin iştirakını nəzərdə tutan qeyri-müəyyən normalarını və KM Plenumunun həmin normaların tətbiqi ilə bağlı qəbul etdiyi qərardakı qeyri-müəyyən müddəaları uğurlu saymaq olmaz. Yaxşı olardı ki, belə iştirak təxirəsalınmaz hallarda həyata keçirilmiş konstitusiya hüquq və azadlıqlarını məhdudlaşdıran ƏAT-ın əsaslılığının və qanuniliyinin yoxlanılması zamanı məhkəmənin zəruri və mümkün bildiyi hallar üçün nəzərdə tutulsun.

Əvvəlcədən məhkəmənin qərarı alınmadan həyata keçirilmiş ƏAT-ın əsaslılığı və qanuniliyi yalnız əməliyyat-axtarış orqanı subyektinin əsaslandırılmış qərarı əsasında mümkün deyildir. Nəzərə almaq lazımdır ki, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada ƏAF-ın nəticələrinin məhkəmənin razılığı ilə aparılan tədbirlər nəticəsində və ya əvvəlcədən belə razılıq alınmadan, lakin sonradan bunun barəsində əsaslandırılmış qərarı məhkəməyə təqdim etmək şərti ilə keçirilən tədbirlər nəticəsində əldə edilməsindən asılı olmayaraq həmin tədbirlərin keçirilməsinə məhkəmə nəzarətinin sərhədləri dəyişməzdir. Nəzarət qaydasında məhkəmə tərəfindən keçirilmiş yoxlama nəticəsində müvafiq qərar qəbul edilir. Bu baxımdan nəzarəti həyata keçirən məhkəmə ƏAT həyata keçirildikdən sonra nəzarət qaydasında həmin tədbirin insan hüquq və azadlıqlarının təmini baxımından qanuni, əsaslı, məqsədamüvafiq və təxirəsalınmaz keçirilməsini yoxlayaraq CPM-in 448-ci maddəsinə müvafiq olaraq qərar qəbul etməlidir. Lakin KM Plenumunun qərarı bu tələbin təmin edilməsi baxımından heç də uğurlu deyildir.

Qərarla deyilir:

“1. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin 445.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə qərar məhkəməyə daxil olduqda, insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi baxımından onun qanuniliyi və əsaslılığı məhkəmə nəzarəti qaydasında yoxlanılmalıdır, ehtiyac olduğu halda isə əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş materiallar məxfiliyi təmin olunmaqla tələb edilə bilər (kursiv bizimdir – **B.Ə.**).

2. Əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə qərara əsasən əldə edilmiş materiallar “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun əldə olunduqda və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin tələblərinə uyğun təqdim edildikdə, habelə məhkəmə nəzarəti qaydasında ətraflı yoxlanıldıqda, həmin Məcəllənin 137-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq cinayət təqibi üzrə sübut kimi qəbul edilə bilər” [1].

Fikrimizcə, KM Plenumu haqqında bəhs etdiyimiz problemə heç də əhəmiyyətli şəkildə aydınlıq gətirə bilməmiş, mövcud müddəaları

təkrar etməklə kifayətlənmişdir. Hətta bəzi məqama görə KM Plenumu qanunvericinin yaratmış olduğu problemi bir az da qəlizləşdirmişdir. Bu da ondan irəli gəlir ki, problemin həllinə sistemli şəkildə yanaşılmamışdır.

Məsələn, KM Plenumu qərarının təsviri əsaslandırıcı hissəsində beynəlxalq konvensiyalara və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin qərarlarına istinadlar edilmişdir. Həmin istinadlardan belə məlum olur ki, insan hüquq və azadlıqlarının toxunulmazlığının əsas təminatçısı qismində məhkəmə nəzarəti çıxış edir.

AİHM-in qərarında göstərilir ki, ƏAF-a məhkəmə nəzarəti sui-istifadənin qarşısının alınmasına və qüvvənin mütənasib istifadəsinə nəzarət edir [1, s.5].

Bundan başqa, KM Plenumunun qərarında da qeyd olunduğu kimi, cinayət təqibi orqanları məhkəməyə konstitusiya hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılması ilə müşayiət olunan tədbirlərin keçirilməsi ilə bağlı müraciət etdikdə məhkəmə yalnız prokurorun təqdimatını deyil, həmçinin onun əsaslandığı əməliyyat materiallarını da yoxlayır, zərurət olduqda isə əlavə materiallar tələb edir. Əgər “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanunun və CPM-in uyğun normaları sistemli təfsir metodu ilə şərh edilsə, onda birmənalı şəkildə belə qənaətə gəlmək olur ki, məhkəmənin razılığı alınmadan keçirilmiş ƏAT nəticəsində əldə edilmiş materiallar zərurət olduğu hallarda deyil (KM Plenumunun qərarında qeyd olunduğu kimi), istisnasız olaraq, hər bir halda məhkəməyə təqdim olunmalıdır. Axı məhkəmə nəzarətinin əsas təyinatı ƏAF zamanı insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını yersiz və əsassız müdaxilələrdən müdafiə etmək, belə qanun pozuntuları olduqda isə onları aradan qaldırmaqdan ibarətdir. Əgər məhkəmə yalnız qərarla tanış olmaqla kifayətlənərsə, onda məhkəmə nəzarətinin öz təyinatını yerinə yetirməsi çox şübhəli olar. Çünki əməliyyat materiallarını öyrənmədən ƏAT-in keçirilməsinin təxirəsalınmazlığının nə dərəcədə əsaslı olmasını, tədbirlər aparılarkən qanunçuluğa nə dərəcədə riayət olunmasını, əldə olunmuş nəticələrin mümkünliyünü müəyyənləşdirmək obyektiv olaraq qeyri-mümkündür. Elementar məntiq də tərəfimizdən qeyd olunanların əsaslılığını təsdiq edir. Necə ola bilər ki, konstitusiya hüquq və azadlıqları məhdudlaşdı-

ran əməliyyat tədbirləri sanksiyalaşdırıldıqda onların aparılmasını zəruri edən səbəbləri əks etdirən sənədlər (!) məhkəməyə təqdim olunur, həmin tədbirlər təxirəsalınmaz hallarda həyata keçirildikdə isə məhkəmə yalnız əməliyyat-axtarış orqanının bu barədə qərarını öyrənməklə kifayətlənir?! Əksinə, ikinci halda yoxlama daha ətraflı və ciddi olmalıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, ƏAT-ın qanunvericiliklə müəyyən edilmiş əsaslar olmadan keçirilməsi şəxsin hüquq və qanunla qorunan mənafələrinin əhəmiyyətli pozulmasına səbəb olduqda cinayət məsuliyyətinə səbəb olur (AR CM-in 302.1-ci maddəsi). Təxirəsalınmaz hallarda ƏAT-ı keçirmiş subyekt səhv etdiyini gördükdə cinayət məsuliyyətindən yayınmaq üçün əməliyyat materiallarını saxtalaşdırma bilər. Ona görə də ƏAT-ın aparılma əsaslarını, gedişini və nəticələrini əks etdirən materiallar hər bir halda məhkəmə tərəfindən diqqətlə yoxlanılmalıdır.

Ümumiyyətlə, hesab edirik ki, konstitusiya hüquq və azadlıqlarını məhdudlaşdıran ƏAT məhkəmənin icazəsi ilə keçirildikdə belə sonradan onun gedişini və nəticələrini əks etdirən materiallar məhkəməyə təqdim olunmalıdır. Təbii ki, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında qanunvericilikdə öz əksini tapdıqdan sonra. Belə prosedurun nəzərdə tutulması əməliyyat materiallarının cinayət təqibi orqanlarına təqdim olmasının çıxış nöqtəsi kimi, yaxud əsas həlqəsi kimi qəbul edilə bilər.

Milli təhlükəsizliyin təmin edilməsi məqsədilə insan hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdıran ƏAT-ın demokratiyaya ciddi təhlükə yaratdığı qeyd edən AİHM-in qənaətinə görə bu zaman milli təhlükəsizliyin təmin edilməsi ilə insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi arasında tarazlığın gözlənilməsi yalnız məhkəmə nəzarəti və yoxlaması vasitəsilə mümkündür. Məxfi tədbirlərin tətbiqinə məhkəmə nəzarətini üç mərhələyə bölən AİHM hesab edir ki, nəzarətin səmərəsi üçüncü mərhələdə, yəni tədbirlərin tətbiqi başa çatdıqdan sonra, hüquq və azadlıqları məhdudlaşdırılan şəxsin bu barədə məlumatlandırılmasından asılıdır. Yalnız bu mərhələdə obyektiv və qərəzsiz məhkəmə yoxlaması vasitəsilə məxfi tədbirlərin tətbiqi zamanı yol verilmiş sui-istifadə hallarını aşkar etmək, hüquq və azadlıqları pozulmuş insanların

səmərəli müdafiə hüququnu təmin etmək mümkündür [3, s.37-38].

Təbii ki, belə səmərəli müdafiə hüququnu təmin edə biləcək obyektiv və qərəzsiz məhkəmə nəzarəti və yoxlaması yalnız keçirilmiş ƏAT-ın tətbiqi əsaslarını, gedişini və nəticələrini əks etdirən əməliyyat materialları təqdim edildiyi halda mümkündür. Odur ki, milli qanunvericilik həmin materialların hər bir halda məhkəməyə təqdim olunmasını imperativ şəkildə özündə əks etdir-məlidir.

Bundan başqa, KM Plenumunun qərarından belə qənaətə gəlmək olur ki, ƏAT-ın aparılması barədə qərara əsasən əldə edilmiş materiallar “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun əldə olunduqda və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tələblərinə uyğun təqdim edildikdə, habelə məhkəmə nəzarəti qaydasında ətraflı yoxlanıldıqda, həmin Məcəllənin 137-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq cinayət təqibi üzrə sübut kimi qəbul edilə bilər.

Tam məsuliyyətlə qeyd etmək istərdik ki, KM Plenumu bu hissədə problemə heç bir aydınlıq gətirməmiş, yalnız şablon cümlələrlə kifayətlənmişdir. Qərarın ikinci hissəsində ayrı-ayrı cümlələrə diqqət yetirək: “... materiallar Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tələblərinə uyğun təqdim edildikdə...”. Əgər belə tələblər mövcuddursa, onda Qəbələ rayon məhkəməsi niyə KM-nə müraciət edirdi?! Əməliyyat-axtarış orqanı materialları həmin məhkəməyə təqdim etməkdən niyə imtina edirdi?! Qərarın ardına diqqət yetirək: “... habelə məhkəmə nəzarəti qaydasında ətraflı yoxlanıldıqda...”. Həmin materialların məhkəməyə təqdim edilməsi qaydaları yoxdursa, ətraflı yoxlama necə keçiriləcək?! Yaxud ətraflı yoxlama qaydası harada əks olunub? Qərarın son cümləsi isə yalnız təəssüf doğurur: “... həmin Məcəllənin (yəni AR CPM-in) 137-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq cinayət təqibi üzrə sübut kimi qəbul edilə bilər”. Müqayisə üçün həmin maddənin məzmununu çatdırırıq: “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş materiallar “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun əldə olunduqda və bu Məcəllənin tələblərinə uyğun təqdim edildikdə və yox-

lanıldıqda, cinayət təqibi üzrə sübut kimi qəbul edilə bilər”.

Belə məlum olur ki, KM Plenumunun qərarının 2-ci bəndi CPM-in 137-ci maddəsindən yalnız bir söz birləşməsi ilə fərqlənir – “məhkəmə nəzarəti qaydasında ətraflı yoxlanıldıqda”. Beləliklə, ölkə qanunlarına verdiyi şərh hüquq mənbəyi kimi çıxış edən orqanın izahı şərhə ehtiyacı olan maddəyə istinaddan, məntiqi baxımdan təkrarçılıqdan başqa başqa bir şey deyildir!!!

KM Plenumunun problemə səthi yanaşmasına dəlalət edən başqa bir məqam. Qərarın yuxarıda bəhs edilən hissəsində əməliyyat materiallarının məhkəmə nəzarəti qaydasında yoxlanması onların sübuta çevrilməsinin əsas tələbi kimi qeyd olunur. Qərarın birinci bəndində isə (əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi) materialların yoxlanması məcburi tələb kimi deyil, məhkəmənin qənaətindən (yəni o, lazım bilərsə) irəli gələ bilən bir prosedur kimi nəzərdə tutulur.

Bundan əlavə, mövcud əməliyyat qanunvericiliyinə görə məhkəmə nəzarəti qaydasında yalnız konstitusiyaya hüquq və azadlıqları məhdudlaşdıran ƏAT vasitəsilə əldə olunmuş materiallar yoxlanıla bilər. Bunlara isə aşağıdakılar aiddir: telefon danışıqlarına qulaq asma; poçt, teleqraf və digər göndərişlərin yoxlanılması; texniki rabitə kanallarından və digər texniki vasitələrdən informasiyanın çıxarılması; binalara, o cümlədən yaşayış yerlərinə, hasarlanmış tikinti obyektlərinə, qurğulara və torpaq sahələrinə daxil olma və baxış keçirmə; texniki vasitələrdən istifadə etməklə və ya səs yazan, video, foto, kino və digər çəkiliş cihazlarının quraşdırılması yolu ilə yaşayış yerinin müşahidə edilməsi; insanların güdülməsi. “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanunun 10-cu maddəsinin I hissəsinə görə isə ƏAT-ın siyahısına 18 tədbir daxildir. AR CPM-in 445.1.5-ci maddəsində və “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanunun 10-cu maddəsinin III hissəsində göstərilən tədbiri də (*texniki vasitələrdən istifadə etməklə və ya səs yazan, video, foto, kino və digər çəkiliş cihazlarının quraşdırılması yolu ilə yaşayış yerinə münasibətdə müşahidə*) əlavə etsək, ƏAT-ın sayı 19-a çatır. Əgər KM Plenumunun qərarını imperativ kimi qəbul etsək (bu, realıqda belədir), onda, deməli, yerdə qalan digər 13 ƏAT vasitəsilə əldə olunmuş materiallar

cinayət təqibi üzrə sübutetmədə sübut kimi istifadə oluna bilməz!? Maraqlıdır, belə paradoksal vəziyyət ƏAF-ın təyinatı və təbiəti ilə nə dərəcədə uzlaşır? Ümumiyyətlə, uzlaşır mı?

Ədəbiyyat siyahısı

1. “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun 12 fevral 2015-ci il tarixli Qərarı: [Elektron resurs] / <http://www.constcourt.gov.az/decisions/320> (müraciət etmə tarixi – 15.09.2020-ci il).

2. Əsgərov B.M. Cinayət işləri üzrə sübutetmədə əməliyyat-axtarış informasiyasından istifadənin problemləri / B.M.Əsgərov, – Bakı: Digesta, – 2018. – 320 s.

3. Roman Zaharov Rusiyaya qarşı (Ərizə № 47143/06) Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin 4 dekabr 2015-ci il tarixli qərarı: [Elektron resurs] / http://supremecourt.gov.az/uploads/files/avropamehkemesi/roman_zaharov_rusiyaya_qarshi.pdf (müraciət etmə tarixi – 15.09.2020-ci il).

4. Şirvan Apellyasiya Məhkəməsi Cinayət Kollegiyasının 1(106)-226/2017 sayılı cinayət işi üzrə 24 may 2017-ci il tarixli qərarı.

5. Бедняков И.Д. Непроцессуальная информация и расследование преступлений / И.Д.Бедняков, – М.: Проспект, – 1991. – 171 с.

6. Вагин О.А. Оперативно-разыскные мероприятия и использования их результа-

тов: Учебно-практическое пособие / О.А.Вагин, А.П.Исиченко, Г.Х.Шабанов, – М.: Издательский дом Шумиловой И.И., – 2006, – 119 с.

7. Зажицкий В.И. Правовая регламентация деятельности по обнаружению признаков преступления // Правоведение. – М.: – 1992. №4, – с. 100-107.

8. Захарцев С.И. Оперативно-розыскная деятельность в XXI веке / С.И.Захарцев, Ю.Ю.Игнащенко, В.П. Сальников, – М.: Норма, – 2015, – 400 с.

9. Класс (Klass) и другие против Федеративной Республики Германии / Судебное решение от 6 сентября 1978 г.: [Elektron resurs] / <http://www.echr.ru/documents/doc/2461406/2461406.htm> (müraciət etmə tarixi – 16.09.2020-ci il).

10. Комментарий к ФЗ об оперативно-розыскной деятельности / Отв. ред. А.Ю.Шумилов. – М.: Вердикт, – 1997, – 208 с.

11. Оперативно-разыскная деятельность: Учебник / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синолова, А.Ю. Шумилова. – М.: ИНФРА-М, – 2004, – 848 с.

12. Лупинская П.А. Основания и порядок принятия решений о допустимости доказательств // Российская юстиция, – М.: 1994. №11, – с. 2-5.

13. Мустафаев М.Х. Ницета методологии в современных политико-правовых исследованиях / Qanun, – Bakı: – 2006. №12, – с. 6-16.

Резюме

Бахшеиш Аскеров

О проблемах использования результатов оперативно-разыскных мероприятий, ограничивающих конституционные права и свободы в доказывании

Вопрос об использовании результатов оперативно-разыскных мероприятий в ходе доказывания была и продолжает оставаться одной из центральных тем в теории оперативно-розыскной деятельности. Важность данного вопроса объясняется тем, что оперативно-розыскная деятельность – единственная из всех видов правоохранительной деятельности, которая в состоянии обеспечить процессуальное доказывание по уголовным делам доказательственной информацией. Однако эффективность оперативного обеспечения доказывания определяется наряду с его содержательным богатством и законностью. Соблюдение

законности при добывании оперативной информации является главным критерием, позволяющим использовать ее в качестве доказательства. Наиболее эффективным средством законности в ходе ОРД является судебный контроль, осуществляемый за мероприятиями, ограничивающих конституционные права и свободы граждан, что и обусловило избрания и его в качестве темы исследования.

Ключевые слова: *оперативно-разыскные мероприятия, оперативно-розыскная деятельность, оперативно-разыскные мероприятия, ограничивающие конституционные права и свободы, судебный контроль, уголовное судопроизводство.*

Summary

Bakhsheyish Asgarov

On the problems of using the results of operative-search measures that restrict constitutional rights and freedoms in proving

The issue of using the results of operational-search measures that restrict constitutional rights and freedoms in proving has been and continues to be one of the central topics in the theory of operational-search activities. The importance of this issue is explained by the fact that among all types of law enforcement activities, only operational-search activities provide procedural proof in criminal cases with significant evidence. However, the effectiveness of the operational provision of evidence is determined not only by its rich content, but also by its legitimacy. Observance of the law in obtaining operational information is the main criteria that allows it to be used as evidence. One of the most effective legislative tools that maintain control over the OSA is judicial control over the implementation of measures that restrict the constitutional rights and freedoms of citizens.

Keywords: *operative-search measures, operational-search activities, operational-search measures restricting constitutional rights and freedoms, judicial control, criminal proceedings.*